

IN DE SERIES:
GROTE ORKESTEN I
NXT GEN

69

In de Spiegel:
Frederike Berntsen,
Ralph van Raat
& Heather Pinkham
Spiegelzaal
13.40-14.05 u

ntr: 65
Zaterdag
Matinee
grenzeloos nieuwsgierig

4 OKTOBER 2025 | 14.15-16.05 UUR

Hemel en aarde bewogen

Rotterdams Philharmonisch Orkest

Luis Castillo-Briceño dirigent*

Cameron Carpenter orgel

Ralph van Raat piano

Samy Moussa 1984

A globe itself infolding 2014, Nederlandse première
voor orgel en orkest

Heather Pinkham 1990

Nowhere and No-when 2018, Nederlandse première
voor piano en orkest

I

II

pauze

Camille Saint-Saëns 1835-1921

Derde symfonie in c opus 78 'Orgelsymfonie' 1886

Adagio – Allegro moderato

Poco adagio

Allegro moderato – Presto

Maestoso

* Luis Castillo-Briceño vervangt Andrea Battistoni,
die wegens omstandigheden moest afzeggen

Tussen hemel en aarde

Het orgel – de koning der instrumenten – regeert over de klanken in kerken en kathedralen en verbindt daar het aardse met het hemelse. Het symfonieorkest verklankt in wereldlijke concertzalen de zielenroerselen, emoties en ervaringen van componisten. In dit concert komen deze werelden – hemel en aarde – samen, terwijl de piano op onderzoek gaat tussen de sterren.

Eeuwig tussen hemel en aarde

Samy Moussa, een van de grote Canadese componisten van zijn generatie, versmelt met *A globe itself infolding* uit 2014 het hemelse en het aardse. De poëzie van de 'vrome religiecriticus' William Blake (1757-1827) en het visioen van profeet Ezechiël in het Oude Testament (Ezechiël 1:4-6 en 15-16) vormen daarbij de leidraad. Blake omschreef in zijn epische gedicht *Milton* 'a globe

itself infolding, like a sun' en Ezechiël zag 'een wiel dat draait in een wiel' en vuur dat in zichzelf vouwt. In de eerste helft van het stuk speelt het orgel als een onafhankelijke kracht tegen de achtergrond van het orkest, totdat het na een korte cadens geleidelijk aan het orkest wordt ingezogen. Halverwege raken de rollen omgekeerd. 'Het orgel geeft alle impulsen, maar er is een zekere ambiguïteit aan zijn palet toegevoegd: je vraagt je soms af of de kleuren van het orgel vermen-

Samy Moussa

The nature of infinity is this: That every thing has its Own Vortex; and when once a traveller thro' Eternity Has passed that Vortex, he perceives it roll backward behind His path, into a globe itself infolding, like a sun, Or like a moon, or like a universe of starry majesty.

— uit William Blake, *Milton*, 1810

gen met die van het orkest of dat het juist het orkest is dat het orgel kleurt', aldus Moussa. Het stuk eindigt zoals het begint, waardoor een 'loop' ontstaat en de muziek tot in de eeuwigheid kan klinken.

Boodschap tussen de sterren

De in Nederland woonachtige Californische pianist, componist en musicoloog Heather Pinkham richtte haar blik op de sterren met haar pianoconcert *Nowhere and No-when* uit 2018. Ze schreef het voor Ralph van Raat, die zich als pianist én piloot graag tussen hemel en aarde beweegt. Het uitgangspunt van de compositie is de fermiparadox, die de grote statistische waarschijnlijkheid van het bestaan van intelligent buitenaards leven contrasteert met het gebrek aan bewijs daarvoor.

Het stuk in twee titelloze delen begint met het geluid van de sterren: een NASA-opname van de lichtkromme van een van de Keplersterren, die is omgezet naar hoorbaar geluid. Dit signaal wordt door de solist overgenomen, waarna pauken, fluiten, klarinetten en strijkers de imitatie volgen. Dan expandeert de muziek in een eigen klankwereld, waarbij de piano de rol van onderzoeker vervult.

In het tweede deel begint de piano alleen, wat de mogelijkheid – besloten in de fermiparadox – symboliseert dat we als mensheid volstrekt alleen zijn in het universum. In deze passage heeft de componist een gecodeerde boodschap verborgen, die ik als auteur ondanks verwoede pogingen helaas niet heb weten te ontcijferen – toegegeven, de 'Golden Record' die de mensheid aan boord van het ruimteschip Voyager 1 plaatste is voor buitenaardsen misschien ook niet onmiddellijk te begrijpen.

Heather Pinkham

Camille Saint-Saëns

Muzikale werelden versmelten

'Duitse muziek is als kathedralen, die van ons als de tuinen', zou Victor Hugo gezegd hebben. Duitstalige componisten grossierden in serieuze muziek die het sublieme en universele wil uitdrukken, terwijl de Fransen 'clarté' (lichte helderheid) en verfijning hoog in het vaandel hadden staan. Duitsers willen begrijpen, Fransen verleiden, zo luidt het cliché.

Maar toen Richard Wagner zijn bedwelmende, overweldigende opera-oeuvre over de wereld uitstortte, gingen de Fransen overstag: Wagners verleidelijke muziek was kathedraal en tuin tegelijk! De Parijse componist, pianist en organist Camille Saint-Saëns was één van de eersten die de kwaliteiten van Wagner – en componisten als Liszt, Schumann en Mendelssohn in diens kielzog – inzag. Dat leidde in 1853 tot Saint-Saëns' *Eerste symfonie*, een genre dat op dat moment vrijwel uitsluitend met Duitstalige componisten geassocieerd werd. Het bleek de eerste van een reeks Franse symfonieën: Bizets beroemde *Symfonie in C*, de twee symfonieën van zijn leraar Gounod en Saint-Saëns' *Tweede symfonie*. Maar het tij begon te keren. Vooral de Frans-Pruisische oorlog van 1870-1871 wakkerde anti-Duitse sentimenten aan. Saint-Saëns keerde zich tegen de Duitse krachten en richtte in 1871 de Société nationale de musique op, om Franse muziek te promoten. Het leek erop dat zijn Duitse dagen achter hem lagen en een symfonie niet meer in het verschiets lag. Toch nam hij 1885, bijna dertig jaar na zijn vorige symfonie, een opdracht voor een symfonie aan van de Londense Philharmonic Society.

Dat had twee redenen. Enerzijds was hij in zijn eigen Société op een zijspoor gezet door een wagneriaanse factie die bestond uit leerlingen van César Franck. Met een échte Franse symfonie kon hij hun een koekje geven van eigen deeg. Anderzijds speelde een persoonlijke crisis een rol. In 1878 waren zijn beide zoontjes gestorven: Jean-François aan een kinderziekte en kleine André viel uit een raam. Saint-Saëns verweet het zijn vrouw Marie-Laure en hun huwelijk strandde. Zoals de Duitsers hadden laten zien kon een symfonie een uitgelezen vehikel voor persoonlijke gevoelens zijn. De dood is dan ook nooit ver weg in Saint-Saëns' *Derde symfonie*.

Dat begint al in het eerste deel. Na een stemmige introductie klinkt een mendelssohniaans eerste thema dat gebaseerd lijkt op de melodie van het *Dies irae*, uit de Latijnse dodenmis. Toch is de muziek vooral triomfantelijk. In plaats van te zwelgen in de dood, viert Saint-Saëns de overwinning van het leven en symboliseert hij de wederopstanding van de Franse *symphonie*.

In zijn toelichting bij de première benadrukte hij daarom de vernieuwende elementen, zoals de toevoeging van twee virtuoze pianopartijen en de prominente rol voor het orgel – vandaar uiteraard de bijnaam 'Orgelsymfonie'. Ook nieuw was het cyclische karakter van de symfonie: het thema dat uit het *Dies irae* voortkwam is in elk deel in meerdere of mindere mate te herkennen. En hoewel de symfonie uiteenvalt in de traditionele vier delen, beoogde Saint-Saëns een tweedelig werk, waarbij het eerste deel als introductie geldt voor het *Poco adagio* en het *Scherzo* de opmaat vormt tot het *Maestoso*. Het vredige tweede en het majestueuze vierde, de delen met orgel, vormen het zwaartepunt van de symfonie waarin evenwicht het wint van onrust.

Het orgel is het meest prominent in het *Maestoso*: het *Dies irae*-thema dat de delen verbindt knalt de zaal in. Toch overheerst in dit slot triomf en een energieke opgewektheid.

Saint-Saëns was erg tevreden met het resultaat: 'Ik heb het alles gegeven dat ik in me had. Wat ik hier bereikt heb zal ik nooit meer benaderen.' Kort na de première van de *Orgelsymfonie* overleed Saint-Saëns' vriend Franz Liszt, exponent van 'kamp Wagner'. Aan hem droeg Saint-Saëns de symfonie op. Niet als rouwbeklag, maar ter waardering en viering van Liszts leven en oeuvre.

Met de *Orgelsymfonie* componeerde Saint-Saëns misschien wel de beste romantische écht Franse symfonie die tegelijkertijd een emotionele diepgang bevat die we toch vooral met de door hem op dat moment zo gehate wagnerianen associëren. Een vat vol tegenstellingen dus, deze symfonie. Net als Frankrijk zelf, 'le pays des contradictions', aldus Voltaire.

Alexander Klapwijk

toelichting geschreven voor het Rotterdams Philharmonisch Orkest

Uitvoerenden

Luis Castillo-Briceño | dirigent

- geboren in San José, Costa Rica
- studeerde viool, fluit, piano, orgel; orkestdirectie bij Christoph-Mathias Mueller en Johannes Schlaefli (Zürcher Hochschule der Künste) en Mark Stringer (Universität für Musik und darstellende Kunst Wien)
- eerbetoon: Forum Dirigieren Fellow 2024, BBC Music Magazine Rising Star 2023
- doorbraak: Grand Prix International Conducting Competition Rotterdam 2025
- ervaring: London Philharmonic, Luxembourg Philharmonic, Los Angeles Philharmonic

Cameron Carpenter | orgel

- geboren in Titusville PA, USA
- eerste piano- en orgellessen op vijfjarige leeftijd; orgel aan de Juilliard School of Music, New York; buiten Juilliard piano bij Miles Fusco en compositie bij Kendall Durelle Briggs
- 2009: Grammy-nominatie, als eerste organist ooit
- optredens: wereldwijd – plaatsen zonder orgel bezoekt hij met zijn eigen International Touring Organ
- in tien woorden: 'Een gevallen engel die het orgel zijn zondigheid weer teruggeeft' (*Die Zeit*)

Ralph van Raat | piano

- geboren: Naarden, Nederland
- specialiteit: hedendaagse pianomuziek – een fascinatie sinds zijn veertiende
- studie: piano aan het Conservatorium van Amsterdam en bij Claude Helffer (Parijs), Ursula Oppens (Chicago), Liisa Pohjola (Finland) en Pierre-Laurent Aimard (Keulen); musicologie aan de Universiteit van Amsterdam
- solo-optredens: Los Angeles Philharmonic, London Sinfonietta, BBC Symphony Orchestra, Melbourne Symphony Orchestra, Koninklijk Concertgebouworkest
- **EERDER IN DE MATINEE** Vleggaar *Pianoconcert* (2009), Loevendie *Pianoconcert* (2009), Roukens *Concerto hypnagogique* (2012), Van Rossum *"a young woman came up to me"* (2014), Verduin *Mass* (2022)

Rotterdams Philharmonisch Orkest

- opgericht in 1918
- vanaf 1930 met chef Eduard Flipse zich ontwikkelend tot Nederlands toporkest
- internationale faam sinds chef-dirigenten als Jean Fournet, Edo de Waart, James Conlon, Valery Gergiev en Yannick Nézet-Séguin
- chef sinds 2018: Lahav Shani
- thuisbasis: Concertgebouw de Doelen; residentie in Théâtre des Champs-Élysées (Parijs)
- online: gestreamde concerten via o.a. Medici.tv en korte muziekvideo's zoals het veelbekeken 'From Us, For You: Beethoven Symphony no. 9' (2020)

Volgende concerten

11 oktober 2025, 14.15 uur

Het onsterfelijke Requiem van Duruflé

Radio Filharmonisch Orkest, Groot Omroepkoor, Nationaal Jongenskoor
Stephan Zilias dirigent
Benjamin Goodson koordirigent
Irene Verburg koordirigent
Josef Špaček viool
Jasmin White mezzosopraan
Samuel Hasselhorn bariton
Leo van Doeselaar orgel

Tallis Why fum'th in sight
Vaughan Williams Fantasia on a theme by Thomas Tallis
Respighi Concerto gregoriano
Duruflé Requiem

18 OKTOBER 2025, 14.15 uur

Muziek voor Queen Mary

Early Opera Company
Christian Curnyn dirigent
Samuel West spreker
Anna Dennis sopraan
Samuel Boden tenor
Nick Pritchard tenor
Michael Mofidian bas-bariton

Lanier No more shall meads
Locke Music for viols
Huygens Liederen
Purcell Come ye sons of Art
Purcell Celebrate this Festival
Purcell Funeral music for Queen Mary

De Early Opera Company viert de oude dynastieke en artistieke banden van Nederland met Engeland.

Colofon

UITGAVE NTR Klassiek
TEKST, REDACTIE, OPMAAK
Onno Schoonderwoerd
FOTOGRAFIE Harald Hoffmann, Heather Pinkham, Dovile Sermokas, NN
ART DIRECTION Norbert Croonenberg
DRUK Ten Herkel Grafisch Compleet

© 2025 NTR ZaterdagMatinee, Hilversum

Programmering en productie NTR ZaterdagMatinee

ARTISTIEK PROGRAMMEUR Frank Veenstra
CASTING CONSULTANT Christian Carlstedt
PRESENTATIE NTR ZATERDAGMATINEE, NPO
KLASSIEK Hans Haffmans
PRODUCTIE Dominique Slegers, Anita Wijnen
MARKETING & COMMUNICATIE Jorieke de Fretes, Renske Homans, Mary Fan Zandkamp
GELUIDSTECHNIEK PME-tècnica
RADIOREDACTIE Myrthe van Dijk
HOOFDREDACTIE NTR KLASSIEK Makira Mual
EINDREDACTIE NTR KLASSIEK Jane van Laar
FINANCIËLE ADMINISTRATIE NTR & Stichting Omroep Muziek